

RINKIMAI IR POLITINIAI AREŠTAI

VALSTYBĖS SAUGUMO DEPARTAMENTO PARENGTAS LIETUVOS RESPUBLIKOS POLITINIŲ PARTIJŲ IR ORGANIZACIJŲ VADOVŲ AREŠTO OPERACIJOS PLANAS

Kaunas

1940 m. liepos 7 d.

Priešvalstybinių partijų: tautininkų, voldemarininkų, liaudininkų, krikščionių]-demokratų, jaunalietuvių, trockistų, socialdemokratų, eserų, šaulių ir kt. vadovaujančio sąstato likvidacijos paruošiamųjų darbų ir operatyvinės likvidacijos planas

Operacija pravesti vienu laiku visoj Lietuvoj, naktį iš liepos 11 į 12, 1940 m.

Iki liepos 10 paruošti žinias apie visus žmones, kuriuos reikia izoliuoti. Visų areštuotų asmenų „žiniuose“ nurodyti pavardę, vardą, tėvo vardą, gimimo metus ir vietą, tautybę, išsimokslinimą, socialinę kilmę, materialinę padėtį (turtą), paskutinę darbo vietą ir užimamą tarnybą; kuriai partijai priklausė ir kokį partijos darbą dirbo, trumpas kompromituojančios medžiagos turinys ir „žinių“ gale turi būti nurodytas nuolatinės gyvenamos vietos patikrintas adresas. Jei gyvena (arba turi) vasarnamy, tai ir vasarnamio adresas, ir namų telefono numeris.

Nurodytoms „žinioms“ sudaryti iš I skyriaus ir Kauno Apygardos operatyvinių darbininkų sąstato sudaryti penkias grupes po 1–4 žm[ones]. [...]

Operacijos vykdymui iki liepos 10 d. sudaryti reikiamą operatyvinių grupių skaičių, kurių priešaky pastatyti operatyvinius darbininkus. Iš anksto paskirstyti, kokius asmenis turi areštuoti kiekviena grupė.

Kad sustiprintų operatyvines grupes, mobilizuoti, iki bus pravesta operacija, reikiamą skaičių kriminalinės ir viešosios policijos valdininkų. Apie tai iš anksto perspėti jų viršininkus, nepranešant tačiau, kam tie valdininkai bus reikalingi.

Vykdytojas ZDANAVIČIUS.

Kad operacija praeitų sklandžiai, turi būti išdirbta speciali kratų ir areštų instrukcija, kuri turi būti išdalinta grupių vyresniems operacijos išvakarėse.

Vykdytojas GAILEVIČIUS.

Kad aprūpinti operatyvines grupes susisiekimo priemonėmis, iki operacijos vykdymo dienos turi būti paruošta 30 automašinių.

Vykdytojas SNIEČKUS.

Kadangi operacijos metu gali prireikti užantspauduoti kambarius ir butus, pavesti Sekretoriato viršininkui Slaviniui užsakyti 10 antspaudų vaškui (surgučiu) ir jos turi būti gatavos š.m. liepos 9 d.

Iki tos pačios dienos Slavinas turi parūpinti 20 kišeninių žibintuvų.

[...]

Areštuotiems sutalpinti iki liepos 11 d. Kauno kalėjime turi būti paliuosuota reikiamas skaičius kambarių, skaitant, kad areštuota bus 200 žmonių. Iki to pat laiko sudaryti patikrintų prižiūrėtojų kadrus.

Kalėjimo viršininkas Kučinskas turi nuo liepos 12 d. sustiprinti kalėjimo apsaugą.

Reikia išskirti specialią tardytojų grupę, kuriai pavesti tučtuojau po arešto pradėti tardymą specialiai numatytų asmenų iš priešvalstybinių partijų vadovaujančio sąstato.

Vykdytojas RAZAUSKAS.

[...]

Sąryšy su tuo, kad yra galima, kad asmenys, kuriuos yra numatyta areštuoti arba kurie dar neįėjo į sąrašą, norės pereiti Valstybės sieną, susikalbėti su pasienio kariuomene apie apsaugos sustiprinimą nuo liepos 9 d. ir apie sienos uždarymą nuo liepos 11 iki 16 dienos.

Vykdytojas SNIEČKUS.

Iš lenkų pabėgėlių tarpo areštuotinių asmenų izoliacijos operaciją pradėti nuo liepos 8 d.

Visus operatyvinius darbininkus ir policininkus, kurie dalyvaus operacijos pravedime, apginkluoti šaunamais ginklais. Nemokantiems su jais elgtis liepos 8 ir 9 dieną organizuoti specialius užsiėmimus, po 2 akademinės valandas su išvykimu į poligoną.

[...]

J. Zdanavičius

V[alstybės] S[augumo] P[olicijos]

Viršininkas

[Rezoliucija:] Patvirtinta. Valst[ybės] Saug[umo] Dep[artamen]to Direktorius A. Sniečkus. 1940 m. liepos 7 d.

Kalba netaisyta.

Lietuvos okupacija ir aneksija, 1939–1940: Dokumentų rinkinys, Vilnius: „Mintis“, 1993, p. 333–337.

VALSTYBĖS SAUGUMO IR KRIMINALINĖS POLICIJOS MARIJAMPOLĖS APYGARDOS BIULETENIO IŠTRAUKA

Marijampolė

1940 m. liepos 16 d.

V[isiškai] slaptai

Kalvarijos apylinkės gyventojų nuotaika

Suėmimas Kalvarijoje buv[usių] tautininkų Košio Jurgio ir Garmaus Antano vietos visuomenės tarpe sukėlė sensaciją ir įvairių balsų. Kiek patirta, darbininkija jų suėmimą sutiko gana palankiai, tačiau namų savininkai ir stambesnieji ūkininkai jų suėmimu nustebo ir vis teiravosi, už ką jie sulaikyti. Daugelis tokių padarė išvadą, kad buv[usių] tautininkų suėmimas padarytas ryšium su Liaudies Seimo rinkimais.

Priešrinkiminė propaganda Kalvarijos apylinkėj praėjo gana vykusiai ir net sukėlė pasigėrėjimą ir nusistebėjimą, kad taip sklandžiai ir organizuotai praveista propaganda ir išjudintos plačiosios liaudies masės. Kalvarijos katal[ikų] kun[igas] Gustaitis per pasikalbėjimą pasakė, kad kunigai rinkimuose turi dalyvauti, nes jų nedalyvavimas rinkimuose padėtis nepakeis, o tik galinti pablogėti pačių kunigų padėtis.

Žinios tikros.

[...]

Marijampolės marijonai vienuolyną turėjo užleisti kariuomenei.

Marijampolės marijonų vienuoliams buvo įsakyta liepos 14 d. vakare išsikraustyti iš patalpų ir jas užleisti Sovietų kariuomenei. Vienuoliams ir kunigams išsikraustyti padėjo piliečiai - tikintieji ir davatkos, už tai vienuoliai jiems leido pasirinkti gėlių, knygų, daržovių ir kitokio turto. Tuo leidimu

pasinaudojo neturtingieji ir turtingieji. Buvo pastebėta, kad gėles nešė tarnautojų ir kitų pasiturinčiųjų asmenų žmonos. Tokiu elgesiu kiti labai pasipiktino. Liepos 15 d. vienuolyno spaustuvė ir kitos patalpos buvo pilnos žmonių, kurie nešėsi knygas, gėles, daržoves. Tą pat dieną mieste vaikai pardavinėjo įvairias iš vienuolyno knygas, tarp kurių buvo ir antikomunistinio turinio. Šias pastarąsias knygas, kitiems įspėjus, patys vaikai ir tėvai sudegimo.

Žinios tikros.

[...]

K. Petrikas

Apygardos viršininkas

Lietuvos okupacija ir aneksija, 1939–1940: Dokumentų rinkinys, Vilnius: „Mintis“, 1993, p. 368–373.

ALGIRDAS JAKUBČIONIS. RINKIMAI Į LIAUDIES SEIMĄ

Paskelbus rinkimų datą prasidėjo nežabota, klaidinanti ir net melaginga propaganda bei agitacija. Pateiktoji „Lietuvos darbo liaudies sąjungos rinkiminė platforma“ skelbė mokesčių ir įsiskolinimų likvidavimą ūkininkams, didesnę atlyginimą ir geras darbo sąlygas darbininkams, nemokamą socialinį aprūpinimą, gydymo ir švietimo plėtrą ir t.t. Žadėjo viską, visiems gyventojų sluoksniams ir iš karto. Tryliktas „platformos“ punktas skelbė: „Piliečių asmens ir turto neliečiamumas“. Visa tai buvo melas. Nebuvo skelbiama, kad bus pakeista santvarka ir Lietuva prijungta prie SSRS. Taigi, net ir norint skelbti rinkimų teisėtumą, pripažinti Liaudies seimo sprendimus kaip liaudies valią negalima.

Didžiule propaganda ir agitacija buvo siekiama į rinkimus atvilioti kuo daugiau rinkėjų. Prijungimo prie Sovietų Sąjungos organizatoriai siekė parodyti, kad seimą, priimsiantį nutarimus prijungti Lietuvą prie SSRS, rinktų visi Lietuvos gyventojai. Masinis dalyvavimas turėjo parodyti, kad tauta pati atsisakė savo nepriklausomybės. Vien pažadais užtikrinti dalyvavimą rinkimuose buvo neįmanoma. Todėl agituojant nevengta tokių paaiškinimų – kas nebalsuos, bus „liaudies priešas“. Pastarajam terminui prasmė suteikta 1940 m. liepos 7 d. priėmus nutarimą suimti nepatikimus asmenis ir užkirsti kelią trukdyti sovietų planams. Naktį iš liepos 11 į 12 d. buvo įvykdyti pirmieji areštai. Taigi jau prieš rinkimus griebtasi represijų, kad įbauginti gyventojai eitų balsuoti. Iš viešojo gyvenimo buvo eliminuotos tos organizacijos, kurios galėjo pasisakyti ir veikti prieš rinkimus. [...]

Autoritarinis režimas Lietuvoje nesukūrė pilietinės visuomenės ir tai buvo priežastis, kodėl nemažai Lietuvos gyventojų atėjo į rinkimus ir balsavimai vyko be didesnių sutrikimų. Tačiau ir visiškai sklandžiais rinkimų negalima pavadinti. Aktyviai juos stebėjęs V. Dekanozovas konstatavo, kad atsirado provokatorių, kai kuriuos asmenis „prisiėjo sulaikyti“. Vėliau spausdintuose atsiminimuose rinkimų komisijų nariai pateikė gana daug pavyzdžių, kaip buvo pažeidžiamos balsavimo taisyklės ar klastojami duomenys. Tarp tokių faktų bene garsiausias tapo skelbimas, kad Pasvalio valsčiuje balsavo 106 % rinkėjų.“

Jakubčionis A. „Lietuvos okupavimas, aneksavimas ir sovietizavimas“, in: Jakubčionis A., Knezys S., Streikus A. *Okupacija ir aneksija (1940–1941)*, Vilnius: „Margi raštai“, 2006, p. 22–23.